



*Адаскалиця К.К.,  
аспірант кафедри теорії та  
історії держави і права,  
ВНЗ «Університет економіки  
та права «КРОК», м. Київ, Україна,  
e-mail: adaskalytsiakk@krok.edu.ua,  
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2716-9343>*

## **ФОРМАЛІЗАЦІЯ НОРМ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В МЕХАНІЗІМІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

Корупція у правосудді становить серйозну загрозу справедливості, правам і свободам громадян та ефективності економічного розвитку країни. Корупція підриває довіру до суду, яка є надзвичайно важливою умовою ефективності досягнення завдань цивільного судочинства [1].

Дослідженню різноманітних аспектів проблеми корупції вже присвятили свою увагу чимало вітчизняних та зарубіжних науковців. Більшість з них відзначають шкідливість та небезпечність цього явища, а також те, що основним інструментом запобігання їй є ефективне законодавство. В свою чергу створення законодавчих актів пов'язане з дотриманням відповідних правил законотворчої техніки, частиною яких є правила формалізації норм права.

Правила формалізації цивільних процесуальних норм права містять сукупність вимог, дотримання яких є важливим для забезпечення ефективності правового регулювання суспільних відносин. Зазначені правила поділяються на загальні (застосовні до всіх норм права) та спеціальні (застосовні до норм права певної галузі). Загальні правила включають три групи, що спрямовані на забезпечення визначеності, системності та ефективності правового регулювання. Визначеність досягається завдяки дотриманню правил чіткості, зрозумілості, логічності та змістовності. Системність досягається завдяки правилам відповідності нормам актів вищої юридичної сили, узгодженості з нормами актів рівної юридичної сили та термінологічної єдності. Ефективність забезпечується правилами реальності, економічності, ергономічності та гнучкості.

Пропонуємо розглянути, на прикладі норм цивільного процесуального права, питання про те, яким чином дотримання згаданих вище правил здатне запобігати корупційним ризикам у цивільному судочинстві.

Умовно можна виокремити 3 напрямки, в яких дотримання цих вимог здатне запобігати корупційним ризикам:

- а) зменшення можливості для широкого тлумачення правових положень,
- б) посилення відкритості цивільного судочинства,
- в) забезпечення сталої судової практики та правової визначеності.

В частині зменшення можливості для широкого тлумачення правових положень слід відзначити наступне. Правила формалізації норм права вимагають, щоб суд володів певними дискреційними повноваженнями. Це обумовлено необхідністю адаптувати загальні правові положення до конкретних випадків при їх застосуванні. Проте також ці правила вимагають, щоб такі повноваження не були занадто широкими для запобігання можливості зловживання.

Логвиненко М. І. та Дігтяр А. О., досліджуючи дискреційні повноваження суддів як корупційний ризик у судовій владі, відзначають, що при реформуванні судової влади особливу увагу треба приділити саме законодавчому закріпленню якнайширшого кола повноважень суддів, щоб мінімізувати спектр дискреційних повноважень [2, с. 48].

Отже, ми можемо відзначити, що правила формалізації цивільних процесуальних норм вимагають звуження дискреційних повноважень суду та інших посадових осіб до розумної межі, а не цілковитого їх усунення. А наведена цитата авторів вказує на інструмент, яким можна балансувати необхідну міру дискреційних повноважень суду, – деталізація закріплених повноважень суду.

Для прикладу відзначимо, що дотримання вимоги чіткості правових положень зменшує межі для широкого тлумачення та зловживання такими повноваженнями з боку суду та інших посадових осіб. Відповідний ефект має і дотримання правил логічного й змістовного викладу правових положень.

Дотримання згаданих правил у процесі формалізації цивільних процесуальних норм також сприяє посиленню відкритості цивільного судочинства. Прозорість цивільного судочинства та його підзвітність справляють позитивний вплив на запобігання корупційним ризикам. Такий вплив, зокрема, виражається в ускладненні можливості недобросовісних дій з боку учасників цивільного процесу та суду, оскільки будь-які неправомірні дії стають більш помітними та очевидними для всіх зацікавлених у справедливому вирішенні справи осіб.

Для прикладу, правила реальності та ергономічності правових положень упереджають професійній містифікації судового виробництва та надмірному формалізму, оскільки вони вимагають, щоб сам закон та передбачені ним процедури були зручними у використанні й могли бути здійсненими з урахуванням обмежень реальної дійсності. Це зменшує можливості вчинення дій на шкоду правам та законним інтересам учасників цивільного процесу з мотивів, не обумовлених метою та завданнями цивільного судочинства, а також

посилює можливість для контролю за здійсненням цивільного судочинства з боку зацікавлених осіб і громадськості.

Також дотримання правил формалізації цивільних процесуальних норм сприяють забезпеченню сталої судової практики та правової визначеності. Учасники судового процесу мають впевненість в тому, що правила застосовуються коректно, об'єктивно і з урахуванням їхніх прав та інтересів, що спонукає їх довіряти судовій системі, відкрито співпрацювати і виконувати прийняті рішення.

Для прикладу розглянемо правила чіткості та зрозумілості, які у їх поєднанні передбачають, що цивільні процесуальні норми мають володіти балансом відповідних якостей (оскільки не все, що повністю чітке, буде кожному зрозуміло, і навпаки). Баланс зазначених якостей проявляється в лаконічності, тобто одночасно короткому та зрозумілому викладі правових положень.

Тертишник В. М., досліджуючи питання юридичної визначеності, демократизму та якості процесуального закону, зазначає: «Потрібно досягти єдності конкуруючих цінностей – достатньої повноти процесуальної форми і її максимальної лаконічності. Тільки за таких умов процесуальне право може стати мистецтвом істини, свободи і справедливості» [3, с. 267].

Такий підхід сприяє усталенню судової практики, оскільки уникнення надмірної деталізації положень допомагає зберегти доступність правових норм для розуміння всіма учасниками судового процесу. Короткі й зрозумілі текстові формулювання також сприяють і швидкому та ефективному розгляду справ, оскільки спрощують процес їх тлумачення та застосування судом.

Наприклад, якщо законодавство про цивільне судочинство містить короткі та зрозумілі статті, які не перевантажені деталями, що не є критично важливими для здійснення судочинства, це дозволяє суддям та іншим учасникам процесу швидше зорієнтуватися в цивільному процесі та приймати більш ефективну участь у ньому. Внаслідок цього судовий процес стає більш стабільним та передбачуваним. Зазначене також перешкоджає затягуванню розгляду справи та зловживанню процесуальними правами з боку сторін або їх представників і, як наслідок, зменшує корупційні ризики.

Висновки. Запобігання корупції у правовій державі нерозривно пов'язане з удосконаленням законодавства. В свою чергу, важливою складовою цього процесу є дотримання правил формалізації норм права. На прикладі норм цивільного процесуального права можна відзначити, що дотримання цих правил здатне ефективно запобігати корупційним ризикам в цивільному судочинстві. Основними напрямками такого запобігання можна відзначити:

- а) зменшення можливості для широкого тлумачення правових положень,
- б) посилення відкритості цивільного судочинства,
- в) забезпечення сталої судової практики та правової визначеності.

**Список використаних джерел:**

1. Марчук М.П. Основні напрями державної політики щодо протидії корупції в Україні. Молодий вчений № 3 (30). 2016 р. с. 470-474.
2. Логвиненко М. І., Дігтяр А. О. Дискреційні повноваження суддів як корупційний ризик у судовій владі. Судова апеляція № 3 (40), 2015. с. 43-49.
3. Тертишник В. М. Юридична визначеність, демократизм та якість процесуального закону. Матеріали Міжнародного науково-практичного симпозіуму «Гуманізація кримінальної відповідальності та демократизація кримінального судочинства» 18-19 листопада 2016 р. м. Івано-Франківськ. 2016 р. с. 267-270.

